

עומקא דפרשה

- תחנן אחרי השקיעה
- נולד סמוך לשקיעה
- שער הציון
- קושיא

- מעריב לפני השקיעה
- זמן השקיעה להרמב"ם
- בין השמשות במוצ"ש
- סעודה ג' אחר שקיעה

פר' לך לך - בענייני שקיעת החמה
בס"ד ערש"ק י"א מרחשון תש"פ

שקיעת החמה לפי הרמב"ם

הרב משה הסגל

כתב הרמב"ם בהלכות קידוש החודש פי"ד ה"ו דשעת הראיה היא כשליש השעה אחר שקיעת החמה. ויש לתת את הדעת האם שקיעה זו היא הראשונה כלומר שקיעת גוף השמש, או השקיעה השניה כדעת ר"ת שהיא שקיעת אור השמש. והנה בפרק ט"ו ה"ח מתחיל הרמב"ם לחשב דוגמא של חשבון הראיה וכותב את מקום אמצע הירח לשעת הראיה, ועוד דברים, שעל פיהם מחשב את האורך הראשון ואת קשת הראיה, והתוצאות כתב בפ"ז הי"ג שהאורך הראשון הוא י"א מעלות ועוד חלקים ובה"ד כתב את קשת הראיה י"א מעלות ועוד חלקים, ומסקנתו בהכ"ב, על פי שני אלו ועל פי הקיצין שבהמשך הפרק, שאפשר לראות הירח. והנה קשת הראיה היא מספר המעלות שסובב הגלגל היומי בין שקיעת החמה לשקיעת הלבנה, וכל מעלה שוקעת ד' דקות, נמצא ששקיעת הלבנה היא מ"ד דקות אחר שקיעת החמה. האורך הראשון הוא מרחק הירח האמיתי מהשמש האמיתי לאורך גלגל המזלות והוא י"א מעלות, ועל פי האורך הראשון חושבה קשת הראיה, כלומר, שאם גוף השמש שקע, ישקע גוף הירח שרוחק ממנו י"א מעלות, לאחר מ"ד דקות. ומאחר שאפשר לראות הירח, נמצא שהירח הוא מעל האופק בשעת הראיה, כלומר בתוך המ"ד דקות שאחר שקיעת גוף השמש. שאם שעת הראיה היא כשליש השעה אחר שקיעת אור השמש בשקיעה השניה שהיא כשעה אחר השקיעה הראשונה, הרי בשעה זו הירח כבר מתחת לאופק וא"כ קשה איך יראה.

עוד כתב הרמב"ם שם פ"ב ה"ט - "ראוהו בית דין עצמן בסוף יום תשעה ועשרים, אם עדיין לא יצא כוכב בליל שלשים בית דין אומרים מקודש מקודש שעדיין יום הוא". והנה מאחר שזמן הראי' הוא כנ"ל כשליש השעה אחר השקיעה הראשונה, אם יצא כוכב בליל שלשים שעדיין יום הוא עד השקיעה השניה של ר"ת, א"כ יש זמן רב עד שקיעת החמה, ולמה להרמב"ם להזכיר זאת, די לומר שיש בית דין יכולים לקדש ש"צ, אע"פ שהוא יום כ"ט ואין מעשה הקידוש נעשה ביום ל' בזמנו רק מקדשים מראש את החודש שיהיה ביום ל'.

אלא נראה שהרמב"ם בא לחדש שאע"פ שנמצאים סמוך לבין השמשות, כי בזמן שהירח קצת גדול אפשר לראות גם קודם שליש השעה שאחר השקיעה, שאפילו ראו בתוך בין השמשות, מ"מ עדיין לא יצא כוכב הלילה, וכפי שהאר"ך לבאר הרלב"ח שם, שהב"ד יכולים לדעת אם הגיע הזמן של סוף היום, שאם לא הגיע יכולים מיד לקדש. וכיון שהוא סמוך מאד ללילה לכן לא יכולים לחקור עדים ולקבלם ולקדש, אלא הקידוש עפ"י ראיית הב"ד עצמם מיד סמוך לראיתם. אכן יש מקום לדחות זאת, דאפשר דאירי הרמב"ם באופן שהירח גדול אפשר לראות עד יותר משעה אחר השקיעה הראשונה, אלא שהיו ענינים בשעת הראיה ולא יכלו לראות לא הב"ד ולא עדים, ורק סמוך לשקיעה השניה נוצרה פירצה בענינים שאיפשרה לראות הירח ורק ע"י קידוש הב"ד עפ"י ראייתם יכלו לעשות אז הקידוש. אכן זה דחוק, שהרי הרמב"ם בא לחדש את האפשרות לראיה וקידוש בסוף יום כ"ט, ולמה לצייר זאת באופן דחוק, כשאפשר שהב"ד יקדשו בשופי בעצמם או ע"י עדים בזמן שבין שליש השעה אחרי השקיעה עד כמעט שעה אחרי השקיעה. אלא ע"כ שהחידוש של הרמב"ם מתאפשר רק באופן דחוק, כלומר שיש זמן קצר מאד סמוך לשקיעת גוף השמש לראות ולקדש מיד לפני תחילת הלילה, ואפשרות זאת היא רק לקדש ע"י ראיית ב"ד עצמם, ולכן הזכיר הרמב"ם את התנאי שצריך לוודא שעדיין לא התחיל הלילה כי הוא מתחיל די סמוך לשעת הראיה.

והנה הרמב"ם בפירושו המשניות בתחילת ברכות כתב ששיעור מיל הוא י"ח דקות, ואילו בפרק ג' דפסחים כתב שהוא כ"ד דקות, וכ"ד דקות ע"כ הוא מתוך שהיום נמשך עד ד' מיל וג' רבעי מיל אחרי השקיעה הראשונה כדעת ר"ת וכשיש ה' מיל בין השקיעה הראשונה לצאת הכוכבים. והאר"ך החזו"א או"ח סי' י"ג להכריע בסתירה שברמב"ם והעלה, שהנכון בדעת הרמב"ם שהוא י"ח דקות, שהוא לפי שהיום מסתיים בשקיעה הראשונה והיא השקיעה היחידה ומיד אחרי כן מתחיל בין השמשות. ונראה לפי הנ"ל שיש ראייה לדברי מדברי הרמב"ם בהלכות קידוה"ח הנזכ"ל.

יעלה ויבא במעריב לפני השקיעה

הג"ר שמואל חיים דובנ

בשו"ע או"ח (רלג ס"א) הובא פלוגתא דרבנן ודר' יהודה מתי סוף זמן המנחה ותחילת זמן ערבית. וכתב שם: ואסיקנא דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, והוא שיעשה לעולם כחד מיניהו וכו', ואם בדיעבד התפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה יצא, ובשעת הדחק יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה. וברמ"א, ולדידן במדינות אלו שנוהגין להתפלל ערבית מפלג אין לו להתפלל מנחה אח"כ.

ובמשנ"ב סק"א כתב: אבל ציבור שהתפללו מנחה וכשילכו לביתם יהיה טורח לקבצם שנית לתפילת ערב, ויתבטל תפילת הציבור לגמרי, הקילו האחרונים שמוטר להתפלל ערבית סמוך למנחה.

ויש לעיין **במתפלל בערב ראש חודש מעריב מפלג המנחה**, האם מזכיר ואומר יעלה ויבא, דמחד הרי מתפלל מעריב של הלילה, ומאידך הרי עדיין אינו ר"ח [וראה מ"ב סק"ה שכתב דלר"י רק תפילת ערבית מתפלל מפלג המנחה, אבל ק"ש זמנה לכו"ע בצה"כ הוא וכדלקמן רס"י רלג].

ומצאתי בשו"ת ארץ צבי (להגאון ר' אריה צבי פרומר הי"ד אב"ד קוז'גלוב וראש ישיבת יח"ל) בסימן כה שנשאל ע"ז מהאדמו"ר בעל האמרי אמת, והאר"ך שם, ותוך דבריו כתב: אמנם מפלג המנחה ואילך דשייך קצת לילה כבר חל על האדם חיוב הלילה וכו' [יעו"ש שהביא דוגמאות לכך]. וא"כ שפיר יכול לומר יעלה ויבוא אף שהוא יום וכו'. ובפשיטות י"ל דכמו שהקילו לענין תפילת ערבית אף שהוא שייך להלילה, מ"מ יכול להתפלל ביום יהיה מאיזה טעם שיהיה, ה"ה דיכול להזכיר יעלה ויבוא ביום, דיעו"י אינו חיוב בפנ"ע רק חלק מהתפילה. ויעו"ש בס"י כו מה שפלפל בזה בחריפות ובקיאות נפלאה.

וצלע"ג על הנך תרי צנתרי דדהבא, גאוני ובקיא עולם, איך נעלמו מהם דברי המג"א בס"י קח סק"י, שכתב בסוגריים, מעשה באחד שבא לביה"כ סמוך לערבית וירד לפני התיבה, והתפלל ערבית ועדיין לא התפלל מנחה, נ"ל דלא דמי להזיד ולא התפלל, דהא עדיין זמן מנחה הוא. ואין לומר דא"א להתפלל מנחה דכבר עשאו לילה, דשאני הכא דלא היא אלא ערבית שתיים כו', ומשמע לי דבר"ח יזכיר יעלה ויבוא בשניה דכבר קיבל ר"ח עליו וכו'. הרי מבואר, דאם התפלל מעריב בערב ר"ח אף דעדיין הוא זמן מנחה אומר יעלה ויבוא, ולא עוד אלא אף התפילה השניה אף שהוא עדיין ביום ובאה תשלומין עבור המנחה, ועדיין זמן המנחה, מ"מ מזכיר בה יעו"י, וכ"כ בלבו"ש שם, וראה מחצה"ש שם. והובאו הדברים גם בבאה"ט שם, ובשע"ת הוסיף, וא"כ [ב]לא הזכיר בראשונה, א"כ עדיין לא קיבל עליו ר"ח לא יזכיר בשניה ג"כ, וכ"כ בדג"מ. עכ"פ מבואר להדיא דאומר יעלה ויבוא במעריב אף דעדיין הוא זמן של מנחה. [ויל"ע באכל אח"כ אם יזכיר בברמה"ז יעו"י].

ובאמת תמיה לי טובא בזה על המשנ"ב, דבס"י תרצג ס"ב על הא דאיתא שם דאומר על הניסים בלילה וביום, כתב בסק"ד: בלילה, אפילו הקדים להתפלל ערבית קודם צאה"כ. ובשעה"צ סק"ו כתב: כנלענ"ד מדהתירו להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה ולא מישתמיט אחד מן הפוסקים לומר דבר"ח אין לומר בזה יעו"י, וכן מדהתירו להבדיל מפלג ולמעלה אחר שהתפלל ערבית, א"ו דחשבינן לעניני תפילה בלילה. וראה משנ"ב תרצב ס"ק יג וביאור הלכה שם ד"ה מפלג.

וצ"ע דהוא גופיה בסימן קח סק"א הביא דברי המג"א הנ"ל, ואיך כתב דלא משתמיט אחד מן הפוסקים וכו' והרי כתבו שכן

דיני בין השמשות בסוף שבת ויו"ט

הרב יעקב פישר

א. להכין לצורך הלילה אסור [ש"ע סי' ש"ב סי' ג' וסי' ש"ג סי' ו' וסי' תרס"ז בהגה, ובמג"א בסי' שכ"א ססק"ז ורס"י תק"ג ומ"ב שם ועוד].

ב. להכין אחרי השקיעה לצורך הביה"ש עצמו מותר.

מקור: משום ס"ס שמא גם בעת שיהנה עדיין יום ואת"ל לילה שמא גם בשעת עשייתו היה לילה [דשמה באמת כל ביה"ש הוא יום או כולו לילה, ורק אם מקצתו יום ומקצתו לילה אפשר ששעת עשייתו היה יום ושעת ההנאה ממעשיו הוא לילה, וע"פ המבואר כן בסוגיא בשבת לד:]. כן מבואר ממש"כ הגרעק"א גופיה בתש"ד לקמן בסעי' ד' עפ"ד הר"ן (פ"ג דביצה יג. בדפה"ר ד"ה אין) דבדרבנן שרי ס"ס ולא אסיר משום דבר שיל"מ [וכ"ה ד"ז גם בגליונו בש"ע בסי' תצ"ז (ע"ד המג"א סק"ד)] משא"כ במלאכה מדאורייתא שהעיר שם.

[עי' גם להגרשז"א ז"ל דן להיתר משום דהאיכא ס"ס או רובא להיתר [כ"ה בשלח"ש בסי' תק"ג סק"ב ד"ה ומה (מכת"י) דלק' בסעי' ד'] פ"י חדא דהאיכא פלוגתא בין ר' יוסי ור"י אי כל הביה"ש דידן הוא ביה"ש או רק בסופו (שבת לד: לה). [עי' בבה"ל בסי' רס"א ס"ב (ד"ה ושיעור), ובסי' שמ"ב (ד"ה ביה"ש). ובסי' תט"ו ס"ג בבה"ל כ' דמעיקר הדין הלכה כר' יוסי וע"ש בסי' רצ"ט ס"א בסו"ד (ע"ע בשו"ת אול"צ ח"ב פכ"א ס"ח. ובח"א יו"ד סי') ואף את"ל כר' יהודה דהוי ביה"ש אכתי ספק הוא שמא יום הוא [וכ' בשו"ת אול"צ ח"א ס"כ ד"ה ומענה] דלא הוי ס"ס משם א' (כתובות ט. בתוס' ושי"ב ביו"ד סי' ק"י כללי ס"ס ס"א) כיון דס"א א' הוא בפלוגתא וא' הוא במציאות שא"א לברר [ועי' ע"ד בפמ"ג ביו"ד שם (שפ"ד כללי ס"ס שם)] [וי"ל במ"ש בבה"ל ברס"י רס"א בסו"ד], ועי"ל לפמ"ש הש"ך (בכללי ס"ס ס"ב) דכשהספק הראשון מתיר יותר מן האחרון מתירים משום ס"ס]. ועוד דהא וגם האיכא ס"ס כי לפי רוב הצדדים אין סוף היום ותחלת הלילה באותם רגעים שמזמן הבישול עד זמן שיהנה ממנו ממש אלא כל אותו הזמן שייך ליום אחד. וזהו מ"ש נמי דאיכא רובא להיתרא. ועוד משום כי ספק דרבנן כבנ"דלקולא [כ"ה בשש"כ פ"כ במקור' לריש סעי' ע"א במהד"י עט במהד"ח ושלח"ש סי' ר"צ ס"ק א-יב].

[ולפי כ"ז ההיתר שייך אם ישתמשו בתוך כמו י"ג מינוט' (דקות) אחרי השקיעה [שכל הזמן שאנו ממתנים מן הדין באפוקי יומא אינו לענין קולא] אך ע"ע מ"ש לקמן בסמוך].

ג. גם להכין עבור כל אותה סעודה שנמשכת עד גם שתחשך ועדיין, רגילים להתירו.

[הגרשז"א ז"ל (שלח"ש סי' ר"צ ססק"י מכת"י), ע"ש. אע"פ דהפמ"ג כ' לא כן גבי מלאכה ביו"ט דלק' בס"ה].

ד. גם להכין בשבת לצורך אחרי השקיעה כשעדיין יהיו בתוספת שבת נראה להתירו. ועי'.

מקור: לפמ"ש בסעיף ג' דגבי הכנה רגילים להחשיב הזמן הנטפל לשבת כעיקר היום ע"ש וה"ג י"ל כן בנ"ד [אע"פ דהכא עושה ההכנה בעיקרו של היום (והיה אפ"ל ע"ד שכ' בשלח"ש בסי' תק"ג סק"ב ד"ה ומה) דביה"ש לדידן הוי כזמן מחולק בפ"ע מהיום ומהלילה] וק"ו אם זהו כדי ליהנות לאחר י"ג מינוט כנ"ל, דמ"מ נראה דלדינא ל"ש]. [ומש"כ בבה"ל ברס"י תק"ג דה"ה דאסור מבע"י [ביו"ט] אם לא יוכלו ליהנות ממנו עד אחר שקיעת החמה, במלאכה גמורה ביו"ט מיירי].

ה. להכין אחרי השקיעה עבור הלילה אסור.

מקור: הפמ"ג רס"י תק"ג במש"ז כ' לענין אפיה ובישול וכיו"ב בביה"ש [לצורך אחר ביה"ש דומיא למ"ש בש"ע וט"ז דאירי לצורך מחר] של מוצאי יו"ט הא' [וה"ה דיו"ט ב'] ד"ל דאסור ולא אמרי' ס' דרבנן לקולא לתחלה [פ"י דמדאו' אמרי' הואיל] ועוד דאיבקע איסורא וכו' ע"כ (הו"ד בבה"ל), וה"ג מסתברא לענין איסור מדרבנן דהכנה בביה"ש לצורך חול ובפרט כיון דביה"ש מחשיבים אותו כעיקר היום לענין זה כנ"ל ומחולק מה"ט מהלילה.

[מש"כ הפמ"ג לדון משום ס' דרבנן וכו' צ"ע מעיקרא דהא בנדונו ל"ש הטעם דהואיל ומקלעי אורחים דיהנו ביו"ט גופיה וא"כ אסור מדאורייתא לכ"ע כדמתבאר בסוגיא דפסחים מו:].

בסוף יו"ט

ו. לעשות מלאכה שמותרת ביו"ט בזמן ביה"ש שבסופו כדי ליהנות באותו ביה"ש: אין לבשל וכדומה אז. אבל מותר להכין וכדומה.

מקור: רעק"א בגליון הש"ע ברס"י תצ"ה ציין בזה למה שכתב בתש"ו, ומצאזה ונדפסה בנגזי רעק"א סי' כ"א ושם בקצרה שיש לדון לאסור זה משום שמא בשעת בישול יום ובשעת אכילה הוי לילה [ונמצא שבישל שלא לצורך היום, וע"ד שכ' בבה"ל ברס"י תק"ג הנז"ל בסעי' א'] ושאיין להתיר משום ס"ס דשמה גם בעת שיהנה עדיין יום ואת"ל לילה שמא גם בשעת עשייתו היה לילה כיון דהוי דבר שיל"מ וע"ד דק"ל גבי ביטול ביצה שנולדה ביו"ט ברוב דאסורה מה"ט (ביצה ג: וש"ע רס"י תקי"ג) וכמ"ש הר"ן (פ"ג דביצה יג. בדפה"ר ד"ה אין. הנז"ל בסעי' ב') והמג"א בסי' תקי"ג סי' ס' (סק"ג בשם יש"ש), וד"ז לאסור ס"ס בדשיל"מ כדברי הר"ן שם כתבו גם בגליונו בש"ע בסי' תצ"ז (ע"ד המג"א סק"ד, שהזכיר בתש"ו) [וע"ע בגליונו בסי' תקי"ג (ע"ד המג"א שם) מ"ש בנו בשמו ז"ל ע"ד הצ"ח דפליג, ודחה דבריו]. ובסו"ד כ' דלפ"ה ה"ה הדלקת הנר בביה"ש דסוף יו"ט

התחלת סעודה ג' לאחר השקיעה

הרב זיו שצלקה

שורש הנידון הוא בגמ' פסחים (קה). ששם מבואר שבמוצ"ש משעת חשיכה אסור לאכול לפני הבדלה ונחלקו הראשונים האם הכוונה היא משעת השקיעה או משעת צאת הכוכבים:

דעת כמעט כל הראשונים שכבר מהשקיעה אסור לאכול (רמב"ם, רי"ף, ר"ן, סמ"ג, מאירי, העיטור וכן דעת הרא"ש לדברי כמה מהאחרונים).

ודעת הרז"ה (ולפי דעת הט"ז כן היא גם דעת הרא"ש) שהאיסור לאכול מתחיל רק בצאת הכוכבים.

וא"כ יוצא מזה שלדעת רוב הראשונים אסור להתחיל סעודה שלישית לאחר השקיעה וכ"כ הב"ח (רצט) וז"ל מיהו ממנהג זה נתפשט מכשול בדורות אלו בכל סעודות גדולות שמתועדים יחד ומתחילים לאכול בספק חשיכה שזה איסור גמור ואי אפשר בדור הזה למחות בידיהם עכ"ל.

והט"ז (רצט ס"ק א) כתב ליישב את מנהג העולם וז"ל ול"נ דש"ד לסמוך על הרא"ש והטור בזה אבל מתחיל בודאי חשיכה ודאי יש למחות בידו עכ"ל.

ובביאור הלכה ד"ה משתחשך כתב שמעיקר הדין אין להקל בספק חשיכה אלא שהביא שתי סיבות מדוע אין למחות ביד המקילים:

א. שהם סומכים על דעת הרז"ה שאיסור האכילה מתחיל רק בצאת הכוכבים.

ב. שסומכים על שיטת רבי יוסי שכל בין השמשות הוא עדיין יום (ולא ספק יום ספק לילה כדעת ר' יהודה) ולכן עד שלוש עשרה וחצי דקות לאחר השקיעה אפשר להתחיל בסעודה שלישית וכיון שהוא צורך מצוה נהגו להקל בכך.

והנה דעת מרן החזו"א זצ"ל שאין להתחיל סעודה שלישית לאחר השקיעה (דינים והנהגות), וכן דעת מרן הגריש"א זצ"ל (אשרי האיש יב-מד) שאפשר להתחיל סעודה שלישית רק עד ג' או ד' דקות לאחר השקיעה (כיון שאין זמן השקיעה מדויק), וכ"כ מרן הגרשז"א בשולחן שלמה וז"ל אולם בא"י שאין נוהגים כר"ת עדיף שלכתחילה לא יתחיל לאחר השקיעה כי זה תכף בין השמשות ובפרט אם כבר אכל מזונות לאחר חצות (היום).

ויש לעיין מדוע לא הקלו מכת שתי הסברות שהביא הביאור הלכה. אכן, לפמ"שנ"ת דעתם מובנת היטב שפסקו כדעת רוב רובם של הראשונים והאחרונים שאיסור האכילה מתחיל כבר בשקיעה

ועוד שבגמ' בשבת (לה). נפסק להדיא שיש להחמיר גם כר' יוסי וגם כר' יהודה ויעיין בביאור הלכה (סימן רסא ד"ה ושיעור זמן) שהוכיח מדברי הראשונים והשו"ע שגם בדינים דרבנן יש להחמיר כשניהם ולפי דבריו שם אין להקל לאכול אחר השקיעה כלל.

ובדברי החיי אדם (כלל ח, יח) ודרך החיים (והובאו דבריהם בשער הצינן סק"ג), מצינו עוד סברא להחמיר שלא לאכול לאחר השקיעה והיא בגלל איסור אכילה לפני ק"ש, תפילה והבדלה ולפי דבריהם אסור לאכול כבר רבע שעה לפני השקיעה, אולם בזה לא נהגו העולם להחמיר ואוכלים עד השקיעה וכתבו האחרונים כמה דרכים ליישב מנהג העולם.

תפילת מנחה או סעודה שלישית

מעתה יש לעיין במי שמוצא עצמו כמה דקות לפני השקיעה ולא יספיק להתפלל מנחה וגם להתחיל בסעודה מה קודם, והנה אם יכול להספיק להתפלל ביחיד וגם ליטול ידיו לפני השקיעה פשוט שיוותר על תפילה בציבור שאינה חובה כל כך ויקיים סעודה שלישית שהיא חיוב גמור וכן ראיתי שמטו משמיה דחזו"א וכ"כ באשרי האיש (יב-מג) בשם מרן הגריש"א.

ואם לא יספיק אף תפילת יחיד לכאורה נראה שעדיף לאכול סעודה שלישית וזאת מג' טעמים:

א. לתפילה יש תשלומין ואילו סעודה שלישית היא בגדר "מעוות לא יוכל לתקון"

ב. דעת הלבוש שחיוב ג' הסעודות הוא מהתורה ואילו תפילת מנחה חיובה רק מדרבנן

ג. גם לדעת רוב הפוסקים שחיוב ג' סעודות הוא מדרבנן כיון שיש לכך אסמכתא בפסוקים (ג' פעמים היום) הרי זה חמור משאר חיובי דרבנן כמו שכתב הריטב"א ר"ה (זו). וז"ל שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיר הקב"ה שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו חובה ומסרו לחכמים עכ"ל ואע"פ שלדעת הרמב"ן גם לתפילה יש אסמכתא בפסוק לדעת הרמב"ם והעומדים בשיטתו חיוב תפילת מנחה הינו כשאר חיובים מדרבנן וממילא הוא קל יותר מסעודה שלישית.

אלא שלמעשה ראיתי שלא כדברי בספר אשרי האיש (יב-מד) שכתב בשם מרן הגריש"א שמי שלא יספיק להתפלל ולאכול סעודה שלישית יבטל

את הסעודה ולא את תפילת המנחה (ועי"ש שאם יספיק יאכל מזונות או פירות לשם סעודה שלישית וגם יתפלל).

שער הליון

זמן שקיעת החמה

אי בירוש' ברכות (פ"א ה"א), רבי אומר הלבנה בתקופתה התחיל לגלגל חמה לשקע ותחילת גלגל לבנה לעלות זהו בין השמשות. אמר רבי חנינא **סוף גלגל חמה לשקע** ותחילת גלגל לבנה לעלות. וכו' הר"ן (שבת לד:) שרבי חנינא מעמיד כן את דברי רבי, אך בבבאור הגר"א סי' תקסב כ' דר"ח פליג, ועי' קרן אורה ברכות ג. ומורה"פ בירוש' (שם). וכו' הר"ן שמכאן למדנו שאין בין השמשות מתחיל עד שעה שסוף חמה שוקע. [כלומר ברגע שהשמש עוברת לגמרי מתחת לאופק].

וכ"כ בשו"ת מהר"ם אלשקר (סי' צו) בשם ר"א בן הרמב"ם, דאפי' ששקע רוב עגולת השמש באופק ולא נשאר ממנה כי אם דבר מועט, כל עוד שלא תשקע כל העגולה בכללה ותערוב השמש תחת עגולת האופק הרי הוא יום ומשפטו כמשפט חצי היום. עיש"ע. [ועל הזמן שמכאן ואילך נחלקו הגאונים ור"ת האם נחשב בין השמשות או תחילת שקיעה].

השקיעה בהרים

אי בשבת (ק"ח ע"ב) אמר רבי יוסי יאה חלקי ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת בצפורי. ופי' רש"י, ממכניסי שבת בטבריא - מפני שהיא עמוקה ומחשכת מבעוד יום וסבורין שחשכה, וממוציאי שבת בצפורי - שיושבת בראש ההר, ובעוד כשהחמה שוקעת נראית שם אור גדול, ומאחרין לצאת.

ומבואר שבטבריא הוא רק מפני שסבורין, והיינו שמעיקר הדין עדיין יום הוא ורק חומרא היא להקדים את קבלת שבת. אמנם על ההר, הוא מעיקר הדין שעדיין לא שקעה החמה. ומזה הוכיח בס' בין השמשות (לרימ"ט) שחיישוב זמן השקיעה בהר הוא לפי הנראה מגובהו, ולא מנכסו את הגובה.

וכן מבואר בתר"י ברכות (לט: מד"ה) שפי' מוציאי שבת בצפורי... שמתוך שהיו בהר לא היה השמש נסתר מעיניהם במהרה. וכ"כ בתר"י (סי' שלא סק"ז) שתינוק שנולד בזמן שנראה אפי' משהו שמש, אפי' בהר הגבוה ביותר שיש בעיר, מונין לו מאותו יום.

אך באבן האזל הל' ק"ש פ"א (עמ' יח) נסתפק בזה וכ' אפשר דיש לנכות את גובה ההר, וסיים דא"א להחליט שאין לנכות בדבר הנוגע לחלול שבת דאורייתא.

אכן כל גדולי הדורות נקטו שמחשבים לפי גובה ההר, וכך הוורו כל פוסקי זמננו דאין לחשוש לספק הגר"א (זמנים כהלכתם עמ' קג), מלבד בשו"ת קנה בשם (ח"ב עה) שכ' לחשוש שמספק בהר לזמן המישורי.

ולגבי **בנין גבוה** עי' שבת הלוי ח"ג כז, ומו"ז ח"ב קנד דודאי יש לנכות את גובה הבנין. [וה"ה לנמצא במטוס].

השקיעה בעמקים

לגבי השקיעה בעמק וכשהאופק מוסתר, בגמ' הנ"ל לגבי טבריא, דמשמע מד' רש"י שהנהגת אנשי טבריא היתה מתוך חומרא, וכ"כ בתר"י (ברכות לט: מד"ה) שהיו מקבלים את השבת מבעוד יום ומוסיפין מחול על הקודש. וכ"כ הטור (ר"ס רסז) מכניסי שבת בטבריא שהיתה יושבת בעמק ובעוד היום גדול היה נדמה להם ערב.

ומשמע שמעיקר הדין הקובע הוא המישור ומכנים את ההרים המסתירים את השמש. ובגמ' שבת לד ע"ב מבואר שישנם עוד סימנים לבין השמשות, משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין הכסוף התחתון ולא הכסוף העליון בין השמשות. וכל אלו אינם בעמק משעה שהחמה מתכסה, אלא רק בניכוי ההרים.

ועי' מג"א סי' רלג (סק"ז) שהביא מהד"מ שמהר"ל היה מתפלל מנחה בשעת הדחק סמוך לצה"כ ואמר אע"פ שנראה בעיר לילה מ"מ עדיין יום הוא כמ"ש ר"י יאה חלקי ממכניסי שבת בטבריא עכ"ל, וכ' ע"ז המג"א דזהו דוקא **בעיר שבתיה גבוהין או שיושבת בעמק**.

והגר"א חבר בסדר זמנים נקט שגם כשההרים רחוקים יש לנכות אותם, וכך מנהג ירושלים. וכ"פ הגריש"א. (ועי' אגרו"מ או"ח ח"א סי' צז).

סוף זמן מנחה

במשנה ברכות (כו ע"א) תפלת המנחה עד הערב, ר"י אומר עד פלג המנחה, ופליגי בסו"ז הקרבת תמיד של בין הערביים. ונחלקו הראשונים אם עד הערב הוא עד צה"כ או עד שקה"ח.

רש"י פי' עד חשכה, וכן פי' הרא"ה והר"י מלוניל, ומשמע דהיינו צאה"כ. וכ"כ המהר"י ק (קעא) וכ"פ בטוש"ע רלג שעד הלילה.

אך דעת רבינו יונה (יח.) וכ"פ הרמב"ם פ"ג מהל' תפילה ה"ד דזמנה עד שקה"ח, וטעמא כ' תר"י דאינו עד צה"כ שהרי דם הקרבן נפסל בשקה"ח (זבחים נו.), [וכע"ז בש"ג דא"א עד צה"כ כיון שנתקנה כנגד תמיד של בין הערביים].

אכן השאג"א (יז) הוכיח מד' רש"י במנחות (כ ע"ב) דהדם לא נפסל בשקה"ח אלא בצה"כ. [אך יעו"ב ברש"י פסחים צג: ועי' ס' הישר לר"ת (סי' קפא) ותוס' רא"ש שבת (לה.) והאריכו בזה הרבה אחרונים].

והמנחת כהן תי' דאמנם שחיתת התמיד זוריקת דמו כשרה רק עד השקיעה, אבל **ההקרבה וההקטרה** וכו' כשר עד צה"כ.

והפני"כ דמנחה כנגד **תמיד** ששכרים אחר שקה"ח. ועי' מג"א ר"ס רלב דנתקנה בשעת הקטרת הקטורת [עפ"י תוס' כו: וד"ה עד ועי' לח"מ פ"ג ב].

ועי' ט"ז (רלדב), דיש שני חלקים בתפילת המנחה שהיא כנגד תמיד של ביה"ע, **אמירת פרשת התמיד** היא כנגד השחיטה והזריקה, ו**תפילת שמו"ע** כנגד ההקטרה.

לגבי **תחנון אחרי שקה"ח**, עי' תשובות ונהגות ח"ג שעט דהוא חמור מתפילת מנחה, משום שבלילה אין אומרים כיון ששולט הדין, ופרט זה תלוי בשקיעה, כיון שחילוף משמרות בשמים הוא כבר בשקה"ח כמבואר בבבאור בביאור הגר"א סי' תנ"ט, וזה הטעם למנוגה א"י [דלא כהמשנ"ב] שלא לומר תחנון לאחר השקיעה.

נפילת אפים אחרי שקיעת החמה

הרב יחיאל מיכאל רוטשילד

השו"ע בסי' קלא סע' ג פסק שאין נפילת אפים בלילה וכתב המשנ"ב ס"ק יז דבבין השמשות של לילה נוהגין ליפול. ורבים הקשו על המשנ"ב שהורה ליפול בבין השמשות, שהב"י כתב עפ"י מהר"י אבובב בשם ספר צרורות שאין נפ"א בלילה והטעם הוא עפ"י קבלה, **ובלילי אשמורת שהוא קרוב ליום** נוהגים ליפול על פניהם, וכן הביא בשם הר"ם מריקנט. ומכאן לומד הט"ז שאין לחוש לזה **כל זמן שהוא בין השמשות ולא לילה**, דלא גרע מליל אשמורת שהוא קרוב ליום.

והמג"א כתב דאם נמשכה תפלת מנחה עד הלילה לכו"ע אין נופלין, דבתחילת הלילה יש תגבורת הדינין, משא"כ אחרי חצות הלילה. היינו דאע"פ דנחלקו לענין קרוב ליום, אך בתחילת הלילה לכו"ע אסור ליפול דאז יש תגבורת הדינין.

ודינו של הט"ז שלומד דין בין השמשות מזמן אשמורת שהוא קרוב ליום, אינו מוכרח לפי מש"כ המג"א שתחילת הלילה גרע מסוף הלילה משום תגבורת הדינים, וכן מחלק הפמ"ג במ"ז סק"ח. והא"ר רוצה לדייק כן אף במג"א גופא (עיי"ש סק"ח). וצ"ע למה העתיק המשנ"ב דעת הט"ז מאחר שהמ"א הפריך ראיתו, ולא חשש לפמ"ג.

אכן, בעיקר דינא דמהר"י אבובב ראיתי בהרבה ראשונים שלא ס"ל דאסור ליפול בלילה. עי' בטור סי' רלז בשם רב שר שלום גאון שאם רוצה ליפול על פניו אחרי תפילת ערבית שפיר דמי למיעבד הכי והא דלא קבעו חז"ל הכי משום דתפילת ערבית רשות היא וע"כ לא הטריחוהו ליפול על פניהו ושכן המנהג בבית רבנן שבבבל שנופלים על אפיהם בערבית חוץ מערב שבת, וכ"כ האשכול סוף לקוטי הלכות תפלה (עמ' 94) והמנהיג סי' פד ובסידור רס"ג. ובשבלי הלקט סי' ל הביא בענין זה מחל' גאונים. (אך הדרכ"מ הביא בשם האגור שאין ליפול בערבית עפ"י קבלה ועיי"ש שהביא דברי הגאונים הנ"ל וחולק ע"ז שאין ליפול בלילה).

ואף דלהלכה נוקטים דלא כהני גאונים ואין נופלים כשזה ודאי לילה, עכ"פ מסתבר שאין להחמיר בבין השמשות מאחר שהמנהג היה ליפול אף בלילה ממש. וא"כ בבין השמשות שהוא ספק יום, וגם אם באמת הוא לילה לא מיבעיא לדעת הגאונים שבודאי לילה נופלים, אלא הרי לדעת הט"ז ועוד אחרונים אפילו לפי החולקים נופלים בתחילת לילה, דס"ל שאין חילוק בין תחילת הלילה לסוף הלילה, ע"כ נכון ליפול.

תינוק שנולד סמוך לשקיעה בשבת

הרב חיים גולדמן

כאשר נולד בן בשבת קודש בזמן שהוא גבולי עם השקיעה יש לדעת מס' פרטים לפני שמלים אותו בשבת. והיינו אם תינוק נולד בתחילת ליל שבת יש לדעת כמה פרטים [לענין הלכה יש לברר אצל מורה הוראה מומחה]:

- א. מתי היתה השקיעה המדוייקת ובעיקר במקומות כירושלים, האם מחמירים שקיעה לחומרא או לא.
 - ב. מכמה דקות אחרי שקיעה נוהגים כודאי לילה לענין זה [ולדוגמא בשם החזו"א אומרים 35 דקות אחרי שקיעה ובאופנים מסויימים זה משתנה ואכמ"ל].
 - ג. שאין השעונים בבתי חולים מדוייקים ואפי' במקומות העובדים עפ"י ההלכה ידוע שאינם לוקחים אחריות לענין זה.
 - ד. שאין הלידה נחשבת לפי יציאת כל הגוף אלא ביציאת הראש, ואפי' כשלא יצא לגמרי, אלא כלשון השו"ע יו"ד סי' רסב סעי' ד הוציא ראשו חוץ לפרוזדור ויש בזה עוד פרטים עי' פת"ש שם סק"ו ובסימן רס"ו סק"ח.
- ובמקרה שנולד לקראת סיום השבת יש לברר שאינו אחרי השקיעה, הן מבחינת השעונים והן מבחינת שקיעה לחומרא לפי השיטות, וכן ידוע שמרן הגרי"ש אלישיב היה מחמיר כמה דקות קודם סיום השבת מחמת הספק. ולא כתבתי אלא לעורר וכל אחד ישאל את רבותיו. [על כן גם לא נכנסתי לפרטים מדוייקים].

דרושים חברותות לזמן חורף:

טלפון	שעה	מקום	נושא
0548-593-364	בוקר - צהרים	בית אבא / גמיש	גמיש
0527-150-519	(בוקר כשעה)	בהמ"ד שאג"א / גמיש	מסכת סוכה
0548-468-589	10.00-12.00	נאות שמחה	מסכת סוכה
0527-180-526	10.30 9.00-	גמיש	דף היומי
0504-156-695	10.00-11.00	נאות הפסגה	מסכתות ישיבתיות בעיון קל
0527-154-385	17.00-19.00	רח' שערי תשובה	מסכת שבת
0527-614-765		כולל רצופות	מסגרת 'ישיבה על קברו'
0527-614-765	22.15 / 6.00	בהמ"ד אהל תורה ריה"ג	למסור שיעור דף היומי
0527-183-837	אחה"צ	גמיש	מסכת יומא
08-6499668	17.00-19.00	גמיש	גמרא גמיש, יסודי

**לקביעת חברותא התקשר עכשיו:
0533-15-46-95 והשאר הודעתך**

קושיא

הרב יעקב ישראל אסטסי

השו"ע בסי' רסא ס"ב פסק כר"ת שישנם שתי שקיעות, וזמן צה"כ הוא אחרי שיעור ארבע מיל [שהוא 72 דקות לפי מש"כ בתחילת סי' רסא' ששיעור מיל (הוא 18 דקות) מזמן שקיעה הראשונה שנכסית השמש מעיינינו. ובסי' רסג ס"ד פוסק השו"ע שיכול להדליק נר שבת בעוד היום גדול ולקבל עליו שבת ולבלב שיהא מפלג המנחה ולמעלה שהוא שעה ורביעי [דהיינו 75 דקות] קודם הלילה, ומבאר המ"ב שהוא שעה ורביעי קודם צאת הכוכבים וקודם פלג המנחה אין קבלתו קבלה אף בדיעבד.

ויש להקשות דא"כ איך פוסק השו"ע בסי' רסא ס"ג שמי שאינו בקי ידליק נר שבת בעוד שהשמש בראש האילנות, הרי מדליק קודם שקיעה הראשונה ונמצא שמדליק קודם פלג המנחה מצה"כ ואי"ז הדלקה כלל וצע"ג. [והוא דוחק לומר שמדליק בדיוק בשלוש דקות האחרונות קודם השקיעה ראשונה שהרי אז אין החמה בראשי האילנות].

« המשך מעמ' 1:

יעלה ויבא במעריב לפני השקיעה

לומר. [וראה משנ"ב תרעב סק"ג, דהמדליק מפלג המנחה מברך]. וראה עוד בשע"ת (קפח סק"ו) שכתב בשם האליהו רבה, וז"ל אם הציבור התפללו בערב ר"ח מבעו"י והתחיל לאכול אחר ערבית ואע"פ שהוא לא התפלל ערבית, מזכיר של ר"ח, הרי נהגו הציבור להזכיר יעלה ויבא אף כשמתפללים מבעו"י, לכן גם הוא עדדיין לא התפלל צריך להזכיר יעלה ויבא באכילתו, עיין שם שכתב שאם עדדיין לא התפלל של מנחה אינו מזכיר של ר"ח כיון דעתיד להתפלל מנחה של חול.

שו"י בס' מכתבי תורה להאמרי אמת סי' נה (נו) שנקט שצריך לומר יעלה ויבא במתפלל מבעו"י, ובהערות שם ציין העורך לדברי השו"ת ארץ צבי הנ"ל שהביא בשם האמרי אמת להיפך, וציין גם לדברי המ"ב בסי' תרצג הנ"ל.

« המשך מעמ' 2:

דיני בין השמשות בסוף שבת ויו"ט

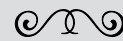
אסירא מה"ט ושחידוש הוא.

הן אמנם יל"ב בעיקר היסוד דלא אזלי' בתר רובא בדשיל"מ ממ"ש המג"א ומ"ב (סק"לא) שם בסי' תקי"ג דבשכיחי הרבה ביצים שמביאים בבת אחת אמרי' ודאי מהרוב מביאם וכו' וכמש"ש בשעה"צ וכן ע"ש במחצה"ש בסו"ד בשם הש"מ משם הריטב"א בביצה ז. וכו' בחי' הרא"ה שם (שבמ"ב), וכן ממה שהעיר במחצה"ש (ד"ה ונהי) מגוף הדין דבש"ע שם ע"פ הגמ' דבדלא בדק והשכים ומצא ביצה בקינה של תרנגולת שריא ע"ש ד"לדמיעוטא דמיעוטא הוא שילדות בלילה ובכה"ג אפי' בדשיל"מ אזלינן בתר רובא ע"ש, ומאן לימא לן היאך נדון בנ"ד. וצל"ע.

(בשלח"ש בסי' תק"ג סק"ב ד"ה ומה וכו' הנז"ל בס"ב צידד בזה משום ס"ס ורוב ובסו"ד כ' דבטלה דעתו מפני ד' רעק"א, ולא היו לפניו ז"ל דבריו שבתש').

[בגליון הש"ע שם הזכיר בזה גם ליקח גחלת להבעיר הטוטין ביה"ש, ומשמע כבר מיניה שהעישון שהוא שאיפת הטבק ועי"ז מבעיר שרי בביה"ש [אי שרי ביו"ט ואכ"מ] כיון שהנאתו באה בעת מלאכתו (ודלא כמי שטעה בזה)].

נושאי הגלינות הקרובים בס"ד

וירא - ליווי אורח

חיי שרה - ניחום אבלים
תולדות - כח התפילה

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא

בדוא"ל: a740700@gmail.com

באותו שבוע, עד יום שלישי בלילה

בכת"י, עד יום א' בתיבה שע"י אוצה"ס בצירוף הוצ' הקלדה (10 ש' לעמ')

ק"ק מודיעין עילית

קרית ספר - אהוות ברכפלד - נאות הפסגה - נחלת הפציבה

שמחים אנו להודיע לציבור שוחרי התורה ודורשי הלכותיה כי

השיעור השבועי הקבוע - בשולחן ערוך בעיון

שהיה נמסר ע"י מורנו הגאון

רבי **שלמה זלמן אולמן** זצלה"ה
ראב"ד מודיעין עילית

ימשיך בעז"ה תמידין כסדרן ע"י בנו

הרה"ג ר' **אברהם יצחק** שליט"א

וימשיכו בלימוד הל' ברכת התנים בשו"ע אבן העזר סי' סב ס"ז

ציבור הלומדים נקרא בזה, להשתתף ולהזיק את השיעור, להגדיל תורה ולהאדירה!

השיעור מתקיים מידי יום ב' בשעה 7:40 בערב
בביהמ"ד "מאור חיים" רח' נתיבות המשפט 2

בברכת התורה

להנצחות
ופרוסום בגליון:
052-7678393

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות
בכל ערש"ק, יש לשלוח בקשה לכתובת:
a740700@gmail.com